

vost, dovoljni da se čitava politika usmjeri u jednom ili drugom pravcu. Chamberlain je mrzio rat, bio je pacifist, očito u životu nikada nije surađivao s ljudima poput Hitlera, bio je sujetan i uvjeren u vlastite nade i vjerovanja. „Kada bih prihvatio autorove zaključke, bio bih očajan“, govorio je o podacima iz knjige o Hitleru; bio je prezrivo hladan prema SAD-u („nacija hulja“, str. 162), posve nepovjerljiv prema SSSR-u. Njegove metode i strah od ubijanja sami za sebe nisu bili problematični; problematično je bilo samo da onaj tko vodi politiku ne treba uzimati javnost kao štit, ne smije pustiti da mu „mali čovjek“ bude zaštita i mjera, jer bi upravo vođa morao biti onaj tko vidi i zna bolje.

Za povjesničare i politologe ovo je izvrsna, važna knjiga, bez obzira što možda sva poglavlja nisu jednako pitka. Logike često u životu nema: britanski su, francuski i drugi političari nakon čitanja knjige *Mein Kampf* svjedočili logorima, progonu Židova, gledali uniforme s mrtvačkim glavama, ulazak Nijemaca u Saarsku oblast, remilitarizaciju Rajnske oblasti, rat Talijana u Abesiniji, zauzimanje Austrije, Sudeta, Praga... vidjeli da s Hitlerom neće biti dogovora, da neće doći do demokratske preobrazbe. Hitler je nije bio čovjek za razumne razgovore. „Hitler je zao čovjek i njegov režim i filozofija su zli. Ne možete se nagoditi sa zlom“, pisao je Sir Horace Rumbold, veleposlanik u Berlinu do 1933. Ambasadori su pisali, ali desni su političari bili i dalje sumnjičavi, sretni da je Hitler antikomunist. Francuzi su bili ustrašeni zbog obnove pruskog imperijalizma, ali ne dovoljno da odbace ideološke naočale. Britanci su svoj strah od komunizma spojili s frankofobijom. Konačno, treba li zbog osobnog stava prema nacizmu odbaciti mogućnost dobrih odnosa Njemačke i Britanije kao što su diplomati-amateri često zagovarali (str. 68)? Ideologija u Njemačkoj – njemački je izbor (možemo li to danas primijeniti na Mađarsku ili Poljsku u EU?).

Tvrtko Jakovina

Karijerni razvoj između dva svjetska rata

Povijesni razvoj primijenjene psihologije u Hrvatskoj tijekom prve polovice XX. stoljeća. Stanica za savjetovanje pri izboru zvanja u Zagrebu (1931-1948). Vlatka Vukelić, Mijo Beljo, Vlatko Smiljanić, ur. Zagreb: Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, 2020, 174 str.

Zbornik radova, koji su uredili Vlatka Vukelić, Mijo Beljo i Vlatko Smiljanić, nastao je kao dio istoimenog znanstvenog projekta koji je dio teme istraživanja „Povijest psihologije u Hrvatskoj i razvoj hrvatske psihologije“ (2018-2023). Nositelji su projekta Odsjek za povijest i Odsjek za psihologiju Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, a voditelji projekta doc. dr. sc. Vlatka Vukelić i izv. prof. dr. sc. Mislav Stjepan Žebec.

Djelo se sastoji od četiri članka (tri izvorna znanstvena rada i jedan pregledni) te tri transkribirana izvora: „Pravilnik stanice za savjetovanje pri izboru u zvanja“, članak iz *Studentskog lista* (6. 1. 1949) „Borba za idejnost i čistoću u nauci – osvrt na predavanje

iz psihologije)“ i „Tablica s osnovnim parametrima kandidata korisnika usluga stanice tijekom 1946. godine“.

Članci su napisani tako da čitatelju pružaju kompletnu sliku o povijesti Stanice za savjetovanje pri izboru u zvanja te na taj način tvore cjelinu istraživane teme. To govori i o jasno postavljenim ciljevima projekta, istraživanjima i rezultatima. Stoga, radi navedenoga, ovo se djelo, unatoč različitim autorima pojedinih radova, može okarakterizirati kao monografija, a ne samo zbornik radova.

Čitajući radove ovoga Zbornika rasvjetljuju se okolnosti osnutka Stanice za savjetovanje pri izboru u zvanja s ciljem profesionalne orijentacije. U prvom su članku, „Stanica za savjetovanje pri izboru zvanja u Zagrebu između tri državno-pravne preobrazbe Hrvatske (1939-1941-1945)“, autora Vlatke Vukelić i Vlatka Smiljanića k tomu istražene i objašnjene društvene okolnosti te političke promjene koje su presudile da se Stanica ugasi 1948. godine. Autori prikazuju društveno-ekonomski kontekst međuratne Hrvatske u kojemu i dalje većinu stanovništva čini seljaštvo. Pritom u gradovima ne živi ni petina stanovnika, a od toga je još manji ukupni postotak radnika. Naslijeđe Austro-Ugarske je i tijekom 1920-ih davalo zakonski okvir za zdravstvenu i socijalnu zaštitu, dok su 1922. doneseni zakoni o socijalnom osiguranju radnika i socijalnoj zaštiti djece. Stanici za savjetovanje pri izboru zvanja u Zagrebu prethodio je Zavod za posredovanje između nuditelaca i tražilaca radnje i službe koji je djelovao na području Zagreba i okolice. Osnovan je 1907, a raspušten 1922. godine kako bi se pronašla nova rješenja. Ipak, do toga će proći gotovo deset godina, a velika nezaposlenost i gospodarska kriza pokazat će nužnost postojanja takve ustanove. U međuvremenu su se osnivala razna savjetovališta, neka pri drugim ustanovama, a neka su bila i privatna te ih je trebalo posebno regulirati. Veliko značenje u osnivanju Stanice imao je i Psihologijski institut u Zagrebu. Autori razrađuju institucijsku pripadnost Stanice i promjene nadležnosti, a jedan od vrhunaca je zasigurno dobivanje novih prostorija u novoizgrađenoj zgradi Javne burze u Zvonimirovoj 15 (danas HZZ). Nakon toga autori su analizirali rad Stanice i njezine rezultate na nizu prijavnih karata koje se nalaze u fondu Zavoda za psihologiju i fiziologiju rada u Državnom arhivu u Zagrebu. Proučavajući ove serijalne izvore, autori su došli do niza zaključaka koji pružaju mnogo širu sliku od početne. Stječe se uvid u niz podataka o mladićima i djevojkama 1930-ih godina s područja Savske, Primorske i Dravske Banovine koji su trebali odlučiti o svom daljnjem obrazovanju.

Osim rasprostranjenosti i popularnosti pojedinih zanimanja, tj. školovanja za pojedina zanimanja, proučavajući prijavne karte, može se pratiti socijalni položaj, obiteljsku situaciju, zdravstveno stanje te odnos između željenog zanimanja i preporučenog zanimanja. Time se dobiva i uvid u povijest djetinjstva i mladih te njihov položaj. Transkribirani dodatak na kraju monografije, „Tablica s osnovnim parametrima kandidata korisnika usluga stanice tijekom 1946. godine“, pokazuje kako takvi prijavni listovi izgledaju.

Detaljnije su se ovim temama posvetili Ivana Žebec Šilj i Željko Dugac u istraživanju koje je rezultiralo člankom „Pravi čovjek na pravom mjestu – socio-ekonomska struktura ispitanika Stanice za savjetovanje pri izboru u zvanja“. Istraživanje stavlja u širi kontekst razvoja javnozdravstvene politike u međuratnom periodu i zdravstvenog prosvjećivanja stanovništva. Pritom napominju kako ovakva vrsta (karijernog) savjetovališta nije bila jedini vid stanica u promatranom periodu te zaključuju da se njihovim osnivanjem može vidjeti koje je skupine društvo smatralo najugroženijima – djeca i mladi, majke, trudnice i alkoholičari. Tako autori daju kratki prikaz rada Stanice za socijalnu zaštitu matera i

djece pri Rodilištu u Petrovoj u Zagrebu i Gradskog dječjeg ambulatorija. Nakon toga je istražen i predstavljen rad same Stanice za savjetovanje pri izboru zvanja, odnosno, način na koji se dolazilo do konačnog mišljenja i savjetovanja za odabir školovanja za buduće zanimanje. Iznosi se zanimljiv podatak da je Stanicu od 1932. do 1939. posjetilo gotovo 9000 osoba, a brojke su nakon navedenog perioda samo rasle. Autori su zatim analizirali podatke iz prijavnih karti za 1938. i 1939. godinu, što je jedino sačuvano u Državnom arhivu u Zagrebu kada je međuratni period u pitanju. Pritom detaljno analiziraju same prijavne karte i podatke koje traže, a nakon toga dobno-spolnu strukturu ispitanika, strukturu prema mjestu stanovanja (selo ili grad) te razliku između željenog zanimanja koje naznačuje roditelj s onim samog ispitanika (djeteta). Ovo istraživanje, kako napominju autori, pripada širem kontekstu istraživanja modernizacijskih procesa u Hrvatskoj, a u užem smislu i izgradnji sustava socijalne skrbi na temelju tada suvremenih dostignuća medicine i psihologije.

Osnivanje i postojanje ove Stanice dokaz je o aktivnosti i položaju struke psihologa i pedagoga te psihologije i pedagogije u međuratnom periodu. Članak „Razvoj psihodijagnostičkih sredstava u stanici za savjetovanje pri izboru zvanja (1932-1948)“ Krunoslava Matešića, Sare Pavlović i Dore Korać analizira djelovanje prvih stručnjaka u Stanici, što je zapravo pregled ranog razvoja primijenjene psihologije u Hrvatskoj. To su liječnik Aurel Forenbacher, psiholozi Zlatko Pregrada i Ramiro Bujas, a od 1935. i Zoran Bujas. To je prvenstveno značilo izradu i prilagodbu psihodijagnostičkih sredstava, odnosno raznih testova za potrebe selekcijskog postupka u Stanici. Autori donose i niz primjera izgleda proučavanih testova. Upravo će ovakva primijenjena psihologija, temeljena na testovima, biti razlog zabrani rada Stanice 1948. godine po uzoru na zabranu psiholoških testova i psihotehničke prakse u Sovjetskom Savezu još od 1936. godine. U Hrvatskoj je zabrana trajala do 1951. godine. Godinu dana kasnije je u Zagrebu osnovano Savjetovalište pri izboru zvanja na temelju preporuka Međunarodne organizacije rada iz 1949.

Posljednji tekst, „Suodnos Stanice za izbor u zvanja i Hrvatskoga Radiše u širem povijesnomu kontekstu. Primjer 1935. godine“, donosi pregled položaja obrtničke i trgovačke struke u Hrvatskoj od vremena prijelaza iz 19. u 20. stoljeće do 1935. godine. Autori, Vlatka Vukelić, Vlatko Smiljanić i Danijel Jurković, ističu na temelju dostupne literature, a za potrebe konteksta same teme, kako je prvi veći pomak došao 1903. godine kada je u Zagrebu 11 obrtnika utemeljilo Osnivački odbor Hrvatskog društva za namještenje naučnika u obrt i trgovinu u Zagrebu. Cilj je bio promicanje razvoja ovih obrtničkih struka i briga za obrazovanje budućih obrtnika jer je Društvo djelovalo i kao posrednik između naučnika i poslodavaca. U tome je bilo poprilično uspješno, tako da je do iduće godine bilo osnovano još 29 organizacija izvan Zagreba. Društvo je 1918. godine promijenilo ime u Hrvatski Radiša. Autori zatim, na primjeru 1935. godine, istražuju suradnju između Hrvatskog Radiše i Stanice za izbor u zvanja. Već prije samog osnivanja Stanice na javnim se predavanjima raspravljalo o potrebi osnutka Stanice unutar Radiše. Iako se to nije dogodilo, Stanici je ponuđena suradnja i pomoć. Tako je besplatno pregledavala i savjetovala mlade koji su svoje daljnje angažmane tražili preko Hrvatskog Radiše. Uz ovaj primjer, autori navode i niz drugih institucija, škola ili obrtnika i poslovnih subjekata za koje je Stanica radila savjetovanje ili psihološka ispitivanja.

Zbornik radova *Povijesni razvoj primijenjene psihologije u Hrvatskoj tijekom prve polovice XX. stoljeća. Stanica za savjetovanje pri izboru zvanja u Zagrebu (1931-1948)* urednika Vlatke Vukelić, Vlatka Smiljanića i Mije Belje, koji se u širem smislu može

okarakterizirati i kao monografija, istražuje i predstavlja važnu temu karijernog usmjerenja u Hrvatskoj (s naglaskom na Zagreb) na primjeru osnutka i djelovanja Stanice za savjetovanje pri izboru zvanja. No, radi potrebe kontekstualizacije društveno-političke slike i okolnosti obrtničkih zanimanja i položaja obrtnika, radovi nerijetko odlaze i na kraj 19. i početak 20. stoljeća. Time se daje uvid u širu društvenu sliku, položaj obrtnika, potrebe same struke i raširenost pripadajućih zanimanja. Zanimljivo je pratiti ekonomsko-socijalnu strukturu djevojaka i mladića prije njihovog daljnjeg školovanja, jer ta životna dob nije toliko zastupljena u historiografskim istraživanjima u Hrvatskoj – nalazi se taman u procjepu između povijesti djetinjstva i povijesti mladih (tijekom ili neposredno nakon studija, ulaska u svijet odraslih). Može se reći i da se radi o povijesti adolescencije. Ovakva istraživanja autorima su radova bila ograničena dostupnošću, odnosno, sačuvanošću arhivskog gradiva u Državnom arhivu u Zagrebu (uz druge izvore i potrebnu literaturu). Iako gradivo nije jednako sačuvano za cijelo razdoblje djelovanja Stanice, autori su na reprezentativnoj količini serijalnih izvora obavili detaljnu kvantitativnu analizu. Tema analize Stanice za savjetovanje pri izboru zvanja nužno je interdisciplinarna. Iako je Stanica za savjetovanje pri izboru zvanja tek jedan dio zdravstvenog prosvjeđivanja stanovništva od međuratnog perioda, autori su obuhvatili mnogo šire kontekste, probleme i istraživačka pitanja: od već spomenute povijesti mladenaštva i strukture obrtničkih zanimanja i potrebe za pojedinim zanimanjima, do povijesti psihologije u Hrvatskoj s naglaskom na primijenjenu psihologiju, što je još jedan doprinos rastućoj povijesnoj poddisciplini povijesti znanosti te povijesti pojedinih znanstvenih disciplina i struka. Uzeli su u obzir i međuratno javno zdravstvo te općenito socijalnu sliku međuraća koja je na raznim poljima definirala modernu socijalnu politiku i modernizacijske procese u Hrvatskoj. Uz to, radi objavljenih kvantitativnih podataka i primjera izvora, ovo djelo može biti korisno i u nastavi povijesti i psihologije na različitim razinama obrazovanja.

Nikolina Šimetin Šegvić

Život i sudbina talentirane glumice

Martina Bitunjac, Lea Deutsch: Dijete glume, glazbe i plesa, Zagreb: Srednja Europa, 2021, 73 str.

Martina Bitunjac povjesničarka je hrvatskog podrijetla koja je znanstvenu karijeru ostvarila u Njemačkoj. Na Humboldtovom sveučilištu u Berlinu apsolvirala je studij moderne i stare povijesti te klasične arheologije, a na istom je fakultetu i doktorirala. Trenutno je zaposlena kao docentica na Odsjeku za povijest Sveučilišta u Potsdamu te kao znanstvenica u Moses Mendelssohn, centru za europsko-židovske studije. Godine 2019. objavila je knjigu *Lea Deutsch. Ein Kind des Schauspiels, der Musik und des Tanzes* u sklopu nakladničkog niza *Jüdische Miniaturen* (Berlin: Centrum Judaicum i Leipzig: Hentrich & Hentrich Verlag, 2019). U ožujku 2021. knjiga je objavljena u hrvatskom

FILOZOFSKI FAKULTET SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
INSTITUT FÜR KROATISCHE GESCHICHTE

RADOVI

53

BROJ 2

ZAVOD ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

The logo for FF press, featuring the letters 'FF' in a stylized font with a horizontal line through them, followed by the word 'press' in a lowercase sans-serif font.

ZAGREB 2021.

RADOVI ZAVODA ZA HRVATSKU POVIJEST
FILOZOFSKOGA FAKULTETA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Knjiga 53, broj 2

Izdavač / Publisher

Zavod za hrvatsku povijest
Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
FF-press

Za izdavača / For Publisher

Domagoj Tončinić

Glavna urednica / Editor-in-Chief

Inga Vilogorac Brčić

Izvršna urednica / Executive Editor

Kornelija Jurin Starčević

Uredništvo / Editorial Board

Jasmina Osterman (stara povijest/ancient history), Trpimir Vedriš (srednji vijek/medieval history), Hrvoje Petrić (rani novi vijek/early modern history), Željko Holjevac (moderna povijest/modern history), Tvrtko Jakovina (suvremena povijest/contemporary history), Silvija Pisk (mikrohistorija i zavičajna povijest/microhistory and local history),
Zrinka Blažević (teorija i metodologija povijesti/theory and methodology of history)

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Council

Denis Alimov (Sankt Peterburg), Živko Andrijašević (Nikšić), Csaba Békés (Budapest), Rajko Bratož (Ljubljana), Svetlozar Eldarov (Sofija), Toni Filiposki (Skopje), Aleksandar Fotić (Beograd), Vladan Gavrilović (Novi Sad), Alojz Ivanišević (Wien), Egidio Ivetić (Padova), Husnija Kamberović (Sarajevo), Karl Kaser (Graz), Irina Ognyanova (Sofija), Géza Pálffy (Budapest), Ioan-Aurel Pop (Cluj), Nade Proeva (Skopje), Alexios Savvides (Kalamata), Vlada Stanković (Beograd), Ludwig Steindorff (Kiel), Peter Štih (Ljubljana)

Izvršni urednik za tuzemnu i inozemnu razmjenu /

Executive Editor for Publications Exchange

Martin Previšić

Tajnik uredništva / Editorial Board Assistant

Dejan Zadro

Adresa uredništva/Editorial Board address

Zavod za hrvatsku povijest, Filozofski fakultet Zagreb,
Ivana Lučića 3, HR-10 000, Zagreb
Tel. ++385 (0)1 6120191

Časopis izlazi jedanput godišnje / The Journal is published once a year

Časopis je u digitalnom obliku dostupan na / The Journal in digital form is accessible at
Portal znanstvenih časopisa Republike Hrvatske „Hrčak“
<http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>

Financijska potpora za tisak časopisa / The Journal is published with the support by
Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske

Časopis je indeksiran u sljedećim bazama / The Journal is indexed in the following databases:
Directory of Open Access Journals, EBSCO, SCOPUS, ERIH PLUS, Emerging Sources Citation
Index - Web of Science

Naslovna stranica / Title page by

Marko Maraković

Grafičko oblikovanje i računalni slog / Graphic design and layout

Marko Maraković

Lektura / Language editors

Samanta Paronić (hrvatski / Croatian)

Edward Bosnar (engleski / English)

Tisak / Printed by

Tiskara Zelina d.d., Sveti Ivan Zelina

Naklada / Issued

200 primjeraka / 200 copies

Ilustracija na naslovnici

Muza Klio (Alexander S. Murray, *Manual of Mythology*, London 1898)

*Časopis je u digitalnom obliku dostupan na Portalu znanstvenih časopisa
Republike Hrvatske „Hrčak“ <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*

*The Journal is accessible in digital form at the Hrcak - Portal of scientific
journals of Croatia <http://hrcak.srce.hr/radovi-zhp>*